

מידב עמנואל-מנחם

בן יהושע וצפורה. נולד בו' בסיון תרפ"ה בעיר פשמישל, פולין. עלה ארצה עם הוריו ב־1934 ועבר שנות נעוריו ולימודיו בחיפה. התחיל ללמוד בבית-הספר "נצח ישראל" של ה"מזרחי" והמשיך בבית-הספר הריאלי בעיר. הצטיין בלימודיו. חבר לתנועת "הצופים" ומדריך מרכזי בסניפה שבחיפה. לאחר שסיים את חוק לימודיו יצא להכשרה בקבוצת יבנה. כעבור זמן הוטל עליו לעבור ירושלימה

ולארגן שם את סניף "עדת הצופים הדתיים". גם שם התבלט בכשרונותיו והצלחתו. באותו זמן למד באוניברסיטה. היה תלמיד בפקולטה למדעי-הרוח. התפרנס מעבודתו. התנדב לצאת כמורה ומדריך לגולת קפריסין וזכה גם שם לאהבתם ולהוקרתם של כל חניכיו. עם שובו מתפקידו חזר ללימודיו באוניברסיטה בירושלים.

עם פרוץ המהומות והטלת המצור על העיר העתיקה התנדב עמנואל לצאת כמורה ומדריך אל העיר העתיקה והשפיע על כמה מחבריו לעשות כמוהו. בעיר העתיקה אירגן בית-מלאכה קטן לחפצי-אמנות, מקצוע החביב עליו מנעוריו. השתתף באופן פעיל בהגנת העיר העתיקה ואירגן את חניכיו הצעירים ואימנם לפעולות-הגנה. ב־3.3.1948, בהיודע לו על אסון שקרה במשפחתו בחיפה, קיבל לראשונה רשות לצאת את העיר העתיקה, אך משהיה כבר בשיירה היוצאת ראה לפתע כי הבריטים אסרו את מפקד העיר העתיקה והוא החליט לחזור. להוריו כתב: "אבא, אמא יקרים, סלחו לי על הברירה היחידה שהיתה לי ועל ההחלטה להישאר בעיר העתיקה. בלילה בכיתי וחרקתי שן. עבר עלי ליל בלהות כי לא ידעתי משהו מכם. כשאצא אחר לא יבוא במקומי, אין לי שום רשות מוסרית לעזוב". עם החמרת המצב בעיר העתיקה היה לאחד מעמודי-התווך של הגנתה העקשנית. התנגד בכוה לחיפושי נשק על-ידי הבריטים והצליח באומץ-לבו להעלימו מעיניהם. נפצע קשות בשעת הנחת מוקשים בשטח שנפרץ על-ידי הערבים ומת בי' באייר תש"ח (19.5.1948) בעיר העתיקה בירושלים. לאחר שנפל הועלה לדרגת סגן לפי פקודת המטכ"ל.

עמנאל

עמנאל-מנחם מידב בן יהושע וציפורה.
נולד בפולין, בו' סיון תרפ"ה. נפל בי' אייר תש"ח בעיר-
העתיקה, והובא למנוחת עולמים בהר-הזיתים בירושלים.

נעורים

עמנואל עלה ארצה עם הוריו, בשנת 1934, בהיותו בן 9 שנים. הוריו השתקעו בחיפה ועמנואל עשה שם את שנות נעוריו: סיים את בית הספר "הריאלי"; היה חניך בצופים ומדריך בסניף חיפה.

כשסיים את לימודיו יצא להכשרה בקבוצת "יבנה" שבדרום הארץ ומשם הוא נשלח לירושלים לייסד שבט של הצופים הדתיים.

כבר מילדותו התבלט עמנואל בכשרונותיו לארגון ולהפעיל נוער וגורמים שונים. משום כך הטילה עליו הנהגת הצופים משימות שונות ובין היתר: עריכת עלון הצופים, הכנת ספרים למקצועות צופיים שונים, גיוס כספים ועוד.

עמנואל בהיותו "עופר", חיפה

לא ברצון היה עמנואל עוזב מידי פעם את קבוצת "יבנה" כדי לעסוק במשימות שהוטלו עליו. במכתביו מאותה תקופה באים לידי ביטוי התרעומת והשאיפה להיות עם חבריו. המשימה להקים בירושלים שבט צופים, ניתקה אותו לחלוטין מקבוצת ההכשרה שלו ומקבוצת "יבנה".

ירושלים

עם הגיעו לירושלימה החל לעסוק באירגון נערים דתיים, כדי להקים את שבט "משואות".

בי"ב באדר ב' תש"ו הוא כותב להוריו:
"בשבת היה לי מפקד י"א באדר. כיום יש בצופים הדתיים בירושלים 270 חבר. קבלנו במפקד הזה את דגל הקהל, כשבט המצטיין בירושלים בפעולותיו למען הקהל"ל".

את ישיבתו בירושלים מנצל עמנואל גם כדי להרחיב השכלתו ולקנות דעת. בהיכל המדע העליון של ארץ ישראל הוא נרשם ללימודים סדירים כתלמיד מן המניין באוניברסיטה העברית בהר הצופים בירושלים, בפקולטה למדעי הרוח. שם מתוודע עמנואל לא רק לבעלי היכולת להסתופף בהיכל המדע, אלא גם לבעיית הנוער העזוב, שאפילו בית-הספר היסודי רחוק מהישג-ידו.

עמנואל לא נשאר אדיש לתופעת הנוער העזוב. הוא מתחקה אחר שרשיה, חוקר את הבעיה מכל צדדיה ואופניה, מנתח אותה ומציע דרכים לטפל בה. ראשית

דבר הוא פונה לחברי תנועות הנוער ותובע מהם להק-
דיש יותר ממשאביהם לפתרון בעיה זו :

"ומה דבר הנוער המאורגן בתנועת נוער לכל זאת? מה עשינו לפתרון הבעיה או בעזרה למניעתה?
העזרה שמגישים שבטי הצופים המבוססים (בגלל היותם סמוכים לבתי ספר) ושמצבם ההדרכתי טוב, לשבטים הנאבקים קשה על קיומם בגלל היות חבריו עובדים, היא אפסית.
השדה רחב מאוד לפעולתנו הן בתור תנועה והן בתור יחידים. הבה נתגיס למפעל. יהא כל שבט פעיל בפעולה, יהא כל חבר בשבט "אה גדול" לנער עזוב, ידריך כל מדריך "שנת שרות" אחת בשבט. אח של נוער עזוב לפני הדריכו בשבט.

את עיבודם של פרטי התכנית וצורת העזרה נשאיר למועצת המדריכים ולשיחת הגורמים בכל שבט.
חוזרים ומספרים על "עלית הנוער" — במשך עשר שנים עלו כך וכך אלפי נוער מהגולה לארץ בחבלי קליטה קשים, ובהוצאות רבות, המשערים אתם, שיש בידינו להעלות אלפי נוער מהארץ לארץ ישראל שלנו, בחבלי קליטה קלים יותר וללא הוצאות בכלל כי אם ברצוננו הטוב?"

גם אל חבריו הסטודנטים הוא פונה בקריאה להשתלב במאמץ למען הנוער העזוב, ובעיקר הסטודנט הדתי :

"תנועות הנוער הדתיות נאבקות קשה על קיומן מחוסר מדריכים. הנוער מתדפק על דלתותיהן והן חייבות לסרב מחוסר מדריכים... הבה לי ירך, הסטודנט הדתי, ונקים תנועת נוער בתוך השכונות לילדי השכונות..."

את קריאתו הוא מסיים :

"אל יימצא בעיר המכללה העברית נוער חסר-חינוך. נארגן מפעל עלית נוער מהמרתפים לנקודות כיבוש. זהו כוח שאין צורך ברשיונות עליה כדי להעלותו!
ואם לא תפעלו — מה פעלכם?"

שנות חייו הקצרים של עמנואל היו ברובן קודש לנוער. חלק גדול מעיסוקיו וממעשיו היו קשורים לנוער : בת-נועה, בבית יתומים בירושלים שבו עבד כמורה למלאכה ואירגן ליתומים מועדון שבו מצאו משחקים להנאתם ; במחנות המגורשים בקפריסין. לרוב עשה עם הנוער בהתנדבות והסתפק במועט כדי מחיתו. בשני מכתבים משנת תש"ו הוא מפרט את עיסוקיו :

בתכנית הקרובה :

בשבת : פעולות, במוצ"ש : יום סרט, ביום א' : יום סרט וטיול, ביום ב' : טיול ושתי מסיבות, ביום ג' : ישיבות, ביום ד' : קורס, ביום ה' : מפקד השבט, פתיחת תערוכת הקה"ל וחנוכת המועדון שלנו, במוצ"ש : מסיבת שבט. היום אני מוסר לדפוס את חוברת השנה שלנו, יוצא שאני "קצת" עסוק.

ובמכתב אחר הוא מוסיף פרטים על עיסוקיו :

אני עובד בימים ב', ג', ד' וה' מרכז את הצופים. מרכז את פלוגת החג"מ הראשונה בירושלים, מדריך בבית היתומים הספרדי, מורה לציור בבי"ס "דורש ציון", ומורה להתעמלות בביה"מ ע"ש יוליאן מק...

הוא כה עסוק, עד שנאלץ לבקש סליחת הוריו על שאין באפשרותו להיות אתם בבית ביום הולדתו — "כיון שזהו יום ביקור רישמי בבית הסוהר ויושבים שם מחברי וחניכי שעלי לבקשם בחג זה קשורים גם עניינים שאיני יכול לפרשם במכתב. כן רוצים הילדים לעשות לי "הפתעה" וקשה לי לאכזבם. אך עיקר הקושי הוא הביקור בבתי הסוהר. אני היחידי הממונה על זאת ובאם לא אגש אאבד את הקשר החיוני עם האסירים עד לחג הבא, שהוא ראש השנה וברור, איפוא, שהדבר בלתי אפשרי..."

בסכמו את פעילותו בשנה הראשונה בירושלים, כותב עמנואל :

"לתולדות העדה ומהותה"

(ליום השנה לשבט "משואות")

לאחר נסיונות שוא שונים, פנתה, לפני שנה ויותר, הועדה לענייני הנוער שע"י הסתדרות "ישרון" אל ההנהגה הארצית של עדת הצופים בדרישה להקים שבט ירושלמי. תחילה תוך שתוף ההנהגה באחריות להקמתו ע"י הדרכה, ואח"כ כאחד מסניפי הסתדרות ישרון.

בחג השנה להקמת השבט אנו מסכמים שנה של חפושי דרך ולבטים, אך גם שנה של ברכה והצלחה. הבה נתבונן בעבר פעולתנו, על מנת להגבירה ולחזקה בעתיד.

הישיבה עם ההנהגה הארצית העמידה את השאלה: האין מקום ותפקיד לעדת הצופים בירושלים, כמו בת"א ובחיפה ואולי אף למעלה מזה. והאם אין תפקיד נוסף לעדה בכל מקום בארץ? מטרת ה"עדה" היא קליטת כל הרוצה להקלט ולהתחנך בה לשמירה והחיאה משותפת של הנכסים הקדושים לעמנו תוך חלוציות בכוח ובפועל, להלכה ולמעשה.

יש בירושלים, ולא פחות מאשר בכל מקום אחר בארץ, נוער שחכה להקמת ה"עדה". ונוער, ומאות ממנו לא מאורגן, המחכה לקליטה ולעזרה. נוער זה מקופח מכל זכויות כלכליות וחינוכיות באשר הוא מפוזר בשכונות העוני של ירושלים. כדאי לנסות ולהראות לנוער זה את כושר הקלטותו והתקדמותו דוקא במסגרת של תנועת נוער דתית, ודוקא בעדת הצופים, במסגרת של עזרה הדדית ופתוח כושר ויכולת עזרה הדדית, תחת הסיסמה "שרות נוער לנוער..." (המאמר נמצא לא שלם בעזבונו).

הצורך והחשיבות להתנהגות נאותה של הצופה מע-סיקה אותו, והוא מכין עיקרים לכך שהם...

"הרוח החיה בצופיות. על ידי קיום העיקרים האלה אנו נכנסים לעולם של האנושיות הטובה, לכללם של האנשים השואפים לעולם טוב יותר:

א. הצופה נאמן לה' ותורתו, לעמו, ארצו ושפתו. שני עולמות: הם נמצא כל אדם — דת ולאומיות. "הצופה נאמן", זאת אומרת:

מצד אחד נותנים בו אמון שהוא ממלא חובתו לערכים אלה ומצד שני, הוא נקי ביחס למצפונו הוא. נאמן עד כדי למסור את החיים על אלה. ההיסטוריה שלנו עקובה מדם של בני עמנו שמתו בגלל נאמנותם לה' ולתורה; של המתים על קדוש השם, ושל אלה אשר מתו למען העם והמולדת — גבורי אומתנו, ושל אלה אשר מתו למען השפה — התרבות היהודית, וכל הערכים אשר נוצרו עמה ובה. האפשר לדת היהודית בלי הלאומיות היהודית או ללאומיות יהודית בלי הדת? דתנו דת לאומית מיוחדת לנו. לאומיותנו דתית ושואבת מהדת. טועים החושבים שאפשר לאחוז רק בדת ישראל מבלי להש-תתף בבניין הארץ ומבלי לקחת חלק בתנועה הלאומית או להיות לאומי ציוני בלי להיות דתי. בלי תוכן רוחני-מוסרי, כל לאומיות נהפכת ל-שוביניזם. אין תוכן רוחני מוסרי יותר מהתורה. התורה היא יצירה לאומית (עם), אתרית (ארץ) ולשונית (שפה) של עם ישראל. העם קיים הודות ולמען התורה.

אין אדם יכול להיות בלי ערכים אלה של דת ולאומיות.

ב. הצופה עומד על משמר היהדות. העדה וכל הגופים הצבוריים הדתיים קמו בכדי לשמור על הדת והיהדות במטרה כפולה: להחזיק בה ולחזק ברוח את הנוער הדתי הקיים ולקרב על יד הסברה נכונה ולמנוע פגיעות בדת וביהדות מצד הנוער הבלתי דתי.

ובשפת המעשים: העדה חברה בהסתדרות הצופים הכללית, משתפת עמה פעולה ומשתתפת בפעולות. ע"ז היא משיגה שגם הצופים שאינם חברי העדה ישמרו על החוקים המחייבים את העם כולו. בכל מקום שאתה נמצא השתדל להפגין את יהדותך. אם אתה בין חילונים הכנס איירה דתית והגבר אותה, אך הזהר שלא תפגע בכללי הנמוס הנהוגים ביחס לחברך.

אל תתביש כדי שלא תביש כי אין לך במה להתביש. עליך להיות גאה ביהדותך, כי עיני רבים נעוצות בך לראות התהיה. נאמן למצ-פונך, או לא. כל חוש בריא יאמר לך, שאת האדם התקיף מעריכים, ומהותרן נהנים ובזים לו.

ג. הצופה עומד בדברו. גם עיקר זה נרמז בקודם. ידוע לכל שעל צופה אפשר לסמוך. "היה נכון" פרושו "לקיים את דברך". לא רק נכון מלשון מוכן אלא גם נכון מלשון כנה, איש אמת. על

הצופה צריך להגיד "נכון תמיד" נכונים דבריו תמיד. והוא נכון תמיד לעמוד בדבורו.

ד. הצופה טהור במחשבותיו, בדבורו ובמעשיו. טהור בכל המו-
בנים: במחשבה, בכוונה, בדבור ובמעשה.

ה. הצופה נשמע להוריו, מוריו ומפקדיו. הסדר החברתי בעולם תלוי במדת המשמעת הקיימת בו. בלי משמעת לא היה נוצר שום מפעל בעולם אשר היה ראוי לשם ולזכרון. הרבה כח דרוש לאדם כדי שיוכל להתגבר על יצרים אנוכיים טבעיים. הטבועים בו ועל יצרי ההשתלטות ולהשמע לפקודת האדם האחר. מדתה של התרבות נמדדת במשמעת לבעל הסמכא, להורים, למורים ולמפקדים — אף אם לא מוכנת תמיד הפקודה.

אנו נשמעים למפקדינו כי הם באו לעשותנו מועילים לחברה בה אנו חיים ולהכשיר מקום לחיים, לבאים אחרינו. ולבסוף אנו גם נשמעים לצו מצפוננו. אנו נאמנים למצפוננו. אנשי המשמעת הם אנשי הרצון העז.

על המדריך האידיאלי בצופים עומד עמנואל בחיבורו "העפרים":

"אפלטון מחלק את כל בני האדם לשלושה סוגים: בעלי ההלכה, בעלי המעשה ובעלי ההנאה. כיוצא בזה המדריך בצופים: מדריך מהסוג הראשון הוא המדריך המעמיק, ההססני, אשר מבקר את עצמו וסביבתו קשה, באור ההגיון. אך אם הוא רק בעל הלכה הוא לא יצליח. החניכים יאמרו עליו הוא חכם מאד אך אינו יודע ללמד. מדריך מהסוג השני הוא האהוב לפקד על אנשיו ושולט, גם ביד חזקה, דורש מהם שיבצעו את הוראותיו בדיוק. הוא מהיר החלטה ולא אהוב על הילדים.

המדריך מהסוג השלישי בא להדרכה כדי למצוא סיפוק לעצמו באהבת הילדים אותו ובאהבתו את הילדים. עד מהרה הוא "נמאס" על הילדים "מפני שהוא מלטף יותר מדי" ונאלץ לעזוב.

המדריך האידיאלי הוא הטיפוס הממוזג משלושת אלה. הוא חייב לאהוב את הילדים ואת חברתם; הוא חייב להיות תקיף בדעתו אך

יודע לומר טעיתי כשטעה; מטרתו צריכה להיות ברורה לו ועומדת בפני ביקורת, הדרך אליה צריכה להיות נהירה לו וחינוכית — הוא חייב להיות מהיר החלטה אך צודק.

קפריסין

בין סיום מלחמת העולם השנייה והקמת המדינה נקטו שלטונות המנדט הבריטי אמצעים שונים, כדי למנוע כניסת יהודים לארץ ישראל. אחד האמצעים שהם נקטו היה, גירוש מעפילים לקפריסין. המעפילים הגיעו עם ילדיהם ומוסדות הישוב בארץ בישראל נרתמו לפעולות עזרה שונות. לשם כך גוייסו הרבה אנשים בעלי מקצו-עות שונים בארץ ישראל ונשלחו לפעולה במחנות המ-גורשים (כפי שקראו להם אז) בקפריסין.

אחד מאותם שליחים היה גם עמנואל. הוא חש שיש לו מה לתרום, כבן הארץ, בעיקר — לנוער במחנות. וכך מתארת אותו דיירת מהמחנות באותה עת:
"יום אחד צץ מול דלת צריפי ראש מתולתל על גוף תמיר עם חיוך מבוש על שפתים משורבבות: 'שלום, אני — עמנואל. באתי אליכם עם שליחי סמינר רוטנברג. איך החיים פה?'

הוא היה נבוך במקצת, מבוש. למה? לא תפסתי אז. רק אח"כ, אחרי כמה שיחות אתו הבנתי לרוחו: בחור טהור זה התבייש מפ-נינו, שאנו אסורים והוא חופשי; שאנו נושאים על שכמנו עומס שנות מלחמה, מות ובזו וגופו הוא, זקוף ותמיר.

הוא לקח על עצמו משימה מתוך חרדת-קודש, והיא: להביא את בשורת הארץ, את ריחה ואוירה אל השארית הזאת, המשוועת

שוב בירושלים

בערך במחצית אוקטובר 1947 חוזר עמנואל מקפריסין לירושלים. הוא מחדש את פעילותו בצופים, אם כי הפעילות בהגנה גוזלת הרבה מזמנו.

באותם ימים גדר הצבא הבריטי בירושלים אזורים שלמים שנמצאו סמוך לבסיסיו או למשרדים של השלטון המנדטורי. הכניסה לאזורים אלה והיציאה נוהם היתה קשה ביותר ותושביו הקבועים של אותו אזור נדונו כמעט לניתוק מיתר חלקי העיר. כדי לעודד את חניכיו משבט "משואות" ולהחזיקם במסגרת מסויימת, שולח אליהם עמנואל פקודת-קשר, בה הוא מעודד אותם:

"צופי 'משואות', חזק!

העבירו את פקודת הקשר המצורפת בדיקנות ובסדר. צייתו להוראות שתנתנה לכם ע"י... נצלו את ההזדמנות הנתנת לכם. בואו בדיוק לפעולות והראו את המשמעת השוררת בין צופים שלנו. תנועת נוער נבחנת בשעת מצור. כל צופיותכם נבחנת כרגע ואנו תקוה שתעברו את המבחן בכבוד.

בשבט, הפעולות נמשכות כסדרן. המפקד והמסיבה לא נתקיימו בגלל המצב הצבאי ובגלל אי יכולתכם להשתתף בהם.

בשעה 1400—1500 אשמח לראות צופים משלנו ליד הגדר בקטע שבין "גאולה—ומלאכי."

חזקו ואמצו!

במוצאי שבת, אור לי"ז בכסלו תש"ח, הלילה שבין 29 ו-30 בנובמבר 1947, מחליטה עצרת האו"ם להעניק

למנוחה, ולפתע התבייש בזה, כאילו איננו שוה למשימה. 'קטונתי'... כך אמר לי פעם בעיניים מושפלות ושמורות רוטטות.

הוא לימד תנ"ך, עברית ו... 'הרקיד' את החבראי, לימדם ריקודי הארץ, אותו הבחור עצמו עם השקט שלו, הצניעות, הבחור שכה אהב את המוזיקה השקטה, את השירה, את הפינה הבודדת — אותו בחור תסס כולו מחדוות חיים ועליצות, וכמו חישמל את הסובב אותו. כשעמנואל רקד, מוכרחים היו לרקוד אתו.

פרידתו נצבת חיה לעיני. שוב, בבישנות ובאשמת-מה. עתה הבנתי כבר, למה: הוא עוזב אותנו פה וחוזר הביתה, ואנו — מתי? נפשו האצילה סבלה מזה.

הוא בקשני לטייל אתו קצת במחנות. הוא רצה להיפרד מכל המחנה ולשמר בקרבו את החוויה הגדולה שלו, הנקראת קפריסין.

כושרו האירגוני מתבלט גם בקפריסין. הוא קושר קשרים טובים עם הקצין הבריטי האחראי על מחנות המגורים ותרבות לקשרים אלה הוא מצליח לארגן חומרי בניה ולהקים צריף שכלל חדרי לימוד וחדר תרבות. הדים לתושייתו אנו מוצאים, בין היתר, במכתבו שכתב הביתה.

"אמש קבלתי מכתב מילד בארץ ובו היו שלשה פרחים מיובשים. אינך יודע עד כמה כלם התענינו מה הפרחים האלה, מאין? וכיצד? ועתה, האפשר לבקש מתלמידי כותך שידביקו פרחים ארץ-ישראליים על דפים וישלחו אותם לכאן בתור חבילה, ע"י 'הג'וינט'. הייתי מאד מעונין לסדר כאן תערוכה של עשרה עד עשרים דפי פרחים יפים. אינך יכול לתאר לעצמך כמה אושר צנוע יכולה לתת מתנה קטנה זו.

סדר את הפרחים על דפים, עם שמותייהם, ואם הם תנכיים גם פסוק מהתנ"ך. הדבק רק מצד אחד של הדף, למען אוכל להדביקם על הקיר.

אנא עשה זאת!"

עצמאות לשני העמים היושבים בארץ ישראל ולחלק ביניהם את הארץ. הערבים, שלא הסכימו לכך, פתחו במעשי איבה נגד הישוב היהודי והעיר העתיקה בירושלים באה במצור.

עמנואל אינו יכול לשבת בשקט בעיר החדשה. עם תחילת המצור על ירושלים העתיקה התנדב להכנס כחבר במשלחת החינוכית. הוא הגיע בשיירה שנכנסה לעיר העתיקה, ביום ג', י"ט בכסלו תש"ח (2.12.47), אך לא עבר זמן רב והוא הפך להיות עמוד התווך בהגנת העיר והיה מעורב בחיי תושביה. הוא למד להכיר את כל מוצאיו ומבואיו של הרובע ועסק בגיוס ובאימון של בני הנוער.

באחד הימים נודע לעמנואל שסבתו, אליה היה קשור מאוד, נפטרה בחיפה. הוא ביקש רשות מהממונים עליו לצאת מהעיר ורשות זו ניתנה לו. עוד הוא בדרך להצטרף לשיירה היוצאת, והנה רואה כי מפקד הרובע נאסר על ידי הצבא הבריטי. דקה למחשבה הספיקה לו, כדי להחליט שהוא נשאר.

במכתב ששיגר אחר כך אל הוריו הוא מעלה את התלבטותיו החמורות באותה דקה ומה דחף אותו להשאר:

"... צער רב נצטערתי כשמעתי על מותה של סבתא ז"ל.

בקשתי רשות לנסוע מיד ובקשתי נתקבלה. ביום הששי יוצאת מכאן שירה העירה.

בדרכי לשירה פגשתי את 'ראשנו' (הכוונה למפקד הרובע). הוא אינו מזכיר זאת, מטעמי בטחון) כשהוא אסור ומובל לשירה —

הוא הוצא אל מחוץ לעיר. הצבא התכונן לתקוף אותנו בערב, כשם שעשה במשך השבוע האחרון. הגיעה אלינו ידיעה גם על התקפה ערבית המתרגשת עלינו.

חזרתי למפקדה ובקשתי הוראות מה לעשות — בגלל המאסר לא יכלו לומר לי אלא "עשה כטוב בעיניך". ישבתי ליד המטה, ולבסוף שלחתי פתקא שאני נשאר. כן שלחתי הודעת התפטרות למחלקת החנוך. עשיתי זאת בלב כבד. מצד אחד ידעתי על חובתי לבוא בעת כזאת הביתה, אך מאידך אני דרוש מאד כאן בעיר. אפשר לצאת מכאן, אך אין כל אפשרות להכנס לכאן. כשאחזור הביתה אספר לכם מה רבה חשיבות היותנו כאן. רק בראותם שאנחנו, הזרים בעיר, למרות שכל בני בתינו בחוץ, איננו עוזבים את המקום, נשארים אנשי המקום באזור...

סלחו לי על שהחלטתי את ההחלטה היחידה שהיתה בידי להחליט, היינו להשאר.

אנא כתבו לי על הרגשותיכם, מצב רוחכם, ופרטים על המצב אצלכם. רצוני להשתתף עמכם ולו אף מרחוק.

אך עדיין לבו נוקפו, עוד הוא חרד שמא לא היתה החלטתו נכונה ולכן הוא שוב כותב:

"אמא

חפץ אני לנחמך ואיני יודע במה לפתוח. לפי השמועות שהגיעו אלי מן העיתונים נראה לי שסבתא מתה מיתת נשיקה, אם אפשר להתבטא כך. בכל אופן — לא בסבל וצער המחלה. וגם בזה חלק מהנחמה.

סלחי לי, אמא, שלא הייתי על ירך ברגעים אלה, שלא באתי ולא אבוא לסעוד בעת אבלך. הן לא לך צריך אני לספר, שהיום אין לנו אפשרות להפסיק להגן על החיים, בכדי לתת את הוקרתנו לאלה שאינם אתנו יותר.

מימיני ומשמאלי מתו-נהרגו חברי, מאלה שפקדתי עליהם לפני באוי לעיר העתיקה. בשלושה ימים — שלשה אינם עוד. תהא, (יהי רצון) גם סבתא שלנו קרבנה הראשון והאחרון של המשפחה במלחמת עמנו על חייו וחרותו. יהי רצון.

הנחמי, אמא, בזה שסבתא מתה כאחד מקדושינו, ששלושה בנים
לך הלוחמים בין מגינינו.
ואל תוסיפי על אכלך דאגה לגורלנו. רוחה של סבתא ז"ל תגן
עלינו. תעמוד לנו זכותה — אמן.
לא אאריך יותר במכתבי זה כי לא אוכל, פן אפרוץ בבכי.
חזקי ואמצי, אמא

רבים הם מעלליו בתקופת שהותו בעיר העתיקה בירו-
שלים. הוא הניף שם דגל כחול-לבן, לפני היות זה לדגלה
הרשמי של המדינה. ליד פתח לשכתו שבבית-החולים
"משגב לדרך", הציב תורן ועליו התנוסס הדגל, שסימל
מעין שלטון-בית של תושבי הרובע.

ומעשה ברימון-יד שנזרק מעמדה ערבית לגג של בית
החולים "משגב לדרך". באותה שעה היו שם אחיות,
רופאים, חולים ומגיני הרובע. עמנואל נטל את הרימון
והשליכו, ממש בשניה האחרונה, בחזרה אל עמדת הער-
בים. הרימון התפוצץ שם וגרם לערבים אבידות.

עמנואל היה זה שלא הניח לחיילים ולקצינים בריטיים
לחפש נשק ברובע היהודי. בעקבות הלשנה נכנסו יום
אחד חיילים בריטיים לרובע וגילו מרגמה. הם רצו
לקחתה, אולם עמנואל לא הניחם לעשות זאת, ואף
פגע בקצין שעמד בראש פעולה זו.

למרות כל אלה, לא ראה עמנואל עצמו כגיבור. הוא
דן בנושא הגבורה באחד ממכתביו:

"חשבתי קצת על המונח "גבורה" שהזכרת במכתבך והרהרתי בו.
מהו? מהי גבורה? מי יודע?"

בוז למות? חרוף נפש? לא איכפת? מתים פעם אחת? טוב
(???) למות בעד ארצנו? פעולה אינסטינקטיבית-חיתית תחת מטר
יריות? השבח שאנו נותנים לאדם שמת בקרב? דעת הקהל בנוגע
למעשה זה או אחר?

והרי לך דוגמאות:

(1) בית הסוהר של ההגנה. מ. יושב בו על הפרת פקודה. בחוץ
קרב בין הצבא להגנה. הוא פורץ את דלת בית הסוהר ורץ לביתו.
תופש סטן ורץ עם חברו. כשהוא מגיע למקום המערכה כבר הוכרזה
שביתת נשק. הוא לוחץ את ידיהם של החיילים הבריטים העומדים
ברחוב.

נשמעת יריה, כדור נפלט בקרבת מקום. החיילים פותחים באש
והורגים אותו במקום. חברו פותח באש והורג חיל במקום.
בפקודת היום: מ.א. הגבור, נפל מכדורי קלגסי האויב... אנו
עומדים דום וכר.
גבור מסכן.

(2) מדריך (עמנואל בעצמו) יושב בשעור. רצים ומודיעים:
המיוור לקח מרגמה שלנו, רוצ! הלה תופש אקדח רץ למקום,
פורק את נשקו של חיל מסכן העומד עם רובה ורועד עד עור
העצמות, מצוה על המיוור לא לזוז (בין כך אינו יכול, כי הוא נושא
מרגמה על הגב) — ופורק את נשקו.
המיוור מנסה להתנגד. מקבל כמה אגרופים בפרצופו ומילל מפחד.
אף חייל לא ראה זאת. בהמשך הקרב המיוור נפצע וממשיך לפקד
על החיילים. החיילים אומרים: "המיוור שלנו גבור". החברה אומרים
"איזה מיוור פחדן", כמה גבור הוא שלנו, שפירק את נשקו של המיוור.
נכון או לא נכון?

משאת חייו של עמנואל היתה, לצאת מהרובע לאחר
שיבקר בכותל המערבי. חלום זה בא לידי ביטוי בכמה
ממכתביו, ובפרט במכתבו האחרון, שהגיע חודש לאחר
נפילתו:

עֲמֵנוּאֵל מְנַחֵם מִיָּדָב

לָךְ

קִסֵּעַ

הִי מְאֻשָּׁרֶת. וּמִי עוֹד כְּמוֹךְ
רְאוּי לְרֹאוֹת אֲשֶׁר בְּחֶלְד!
אֵךְ אֵל זֶה הָאֲשֶׁר לְבָךְ יִהְיֶה
לְאֲשֶׁר לֹא זָכוּ – אֵל גֹּעַל אֶת הַדִּלְתּוֹ!

מִי יִתֵּן וְנִוֶּךְ בְּאֲשָׁרוֹ יַעֲצֵם
וְחִמָּה בָּהּ הָאֵחַ הַמְּבֻעָרֶת.
וּמִמֶּךָ אֲבִיקָשׁ: הִקְצִי נָא לִי שֵׁם
סָנָה לְזִכְרִי, קִטְנָה, לֹא-נִפְרָת...

"כותב אני בהודמנות נסיעתו של חבר לירושלים, יומיים לפני ההכרזה על המדינה העברית, אשר תוכרז ביום שישי (לא כך?). אני מחכה בכליון עינים ליום בו נרד לכתל המערבי, ואחר נעלה שוב רגלי ונפגש עם צבאנו בשער יפו. מתי יהיה היום הזה? ... יותר אין לי מה לכתוב, פרט מברכה ותקוות שהכל יסתיים בכי-טוב.

להתראות בקרוב
שלכם
עמנואל".

אבל עמנואל לא זכה להתפלל שוב ליד הכותל ואף לא לצאת חי מהרובע היהודי.

ביום ז' באייר תש"ח (16.5.48) נפצע עמנואל קשה, בעת שעסק בהנחת מוקשים בפרצה שנתהוותה בין הרו-בע היהודי והערבי. שלושה ימים התפתל עמנואל בכא-בים קשים מנשוא. ביום י' באייר תש"ח (19.5.48) נת-בשר עמנואל שהגיעה התגבורת של הפלמ"ח, לה ייחל, זה מכבר. מעצמת התרגשותו הוא פלט צעקה – ונדם לנצח.

עמנואל ז"ל הובא לקבורה ארעית בחורבת רבי יהודה החסיד שבעיר העתיקה.

יהי זכרו ברוך ומעשיו מופת.

עֲמֻנָא ל מַנְחֵם מִיָּדָב

לָךְ

קטע

היי מאַשערט. ומי עוד כּמוֹךְ
ראוי לראות אֲשֶׁר בְּחֶלְדִּי!
אך אל זה האֲשֶׁר לְבָךְ יִהְיֶה
לְאֲשֶׁר לא זכו – אל גַּעַל אֶת הַדֵּלֶת!

מי יתן וְנוֹךְ בְּאֲשֶׁר יַעֲצֵם
וְחִמָּה בָּהּ הָאֵחַ הַמְבַעֵרֵת.
וממךְ אֲבִיקָשׁ: הַקָּצִי נָא לִי שֵׁם
פְּנֵה לְזִכְרִי, קִטְנָה, לא-נִכְרֵת...

אָהֳלִי

בֵּיתִי הוּא רַק אֶהְלֵךְ קָטָן וְאֶפֶר –
וּמִרְחֹב בּוֹ לִנְפֹשׁ וְרַב לָהּ הָאֹזֶר.
חֵם לֹא יִשְׁמַר בּוֹ וְקָר בּוֹ לֵנוּ,
וּבְאֶפֶס חֵם יֵשׁ בּוֹ רַב-לֵהֵט לִלְב.

מְנוּחָה תֵּאָבֵק בּוֹ עִם רוּחַ הַלַּיִל,
רוֹעֵדֶת שֶׁלֵּהֲבֵת – מְרַצֵּד אֶז הַצֵּל.
טוֹפְחוֹת זֶז עַל זֶז בְּהִמָּיָה יְרִיעוֹת,
צוֹפְנוֹת אֵימָתָן, קָרֵב עִם רוּחַ אוֹמְרוֹת.

אִי-שֵׁם יֵשׁ מִיָּתֵר הַחוֹרֵק וְנֶאֱנָק
וְיֵשׁ יִתְמַתַּח, יִשְׁתַּרְגַּ וְנִתָּק,
יִכְרֹץ אֶז הָרוּחַ וְסֶעֱרַ מִבְּחוּץ
וּבָא אֶל הָאֶהָל סְחוֹר-סְחוֹר בְּמִרוּץ.

תִּפְנֵה הִירִיעָה מְקוּמָה לְאוֹרָחַי,
סוֹלֵדָה לְאֶחָזֵר – וְהָאֶהָל תּוֹפֵחַ.
נִמְשָׁךְ לִסְחָרְחָרֶת הַפֶּתִיל וְרוֹקֵד,
טְרוּפִים אוֹר וְצֵל – וְהַסֶּעֱר שׁוֹלֵט!

וְרֹאֶה, הַמָּסַר כְּכֹר הַתְּחִיל מְטַפֵּטֵף,
הוֹלֵךְ וְחֹזֵק הוּא, הוֹלֵךְ וְשׁוֹטֵף,
וְעַד מִהֲרָה קוֹל-הַסֶּעֱר נָדֵם –
אך עוֹד מִיִּחַל לְסוּפָה הָעוֹלָם!

מָרִי

אִם לְמוֹת גּוֹרְלֵנוּ – נְמוֹת בְּכִבּוּד –
כְּדֵינָם שֶׁל מוֹרְדִים בְּמִלְכּוֹת,
וְיִדַּע הָעוֹלָם כִּי רָצִינוּ לְחַיּוֹת
וְנֵאִים הוֹבִילוֹנוּ לְמוֹת.

אִם לְמוֹת גּוֹרְלֵנוּ – נְמוֹתָה הַיּוֹם!
לִשְׁנוֹא לֹא נִצְפָּה אֶל הַלַּיִל,
וְלִעֲיִי הָעוֹלָם יַעֲלוּ לְגִרְדּוֹם
כְּבוֹד בְּרִיטָנְיָה וּכְבוֹד יִשְׂרָאֵל!

אִם לְמוֹת גּוֹרְלֵנוּ – נְמוֹתָה בְּקָרֵב
עַתָּה צִלְצוֹל תְּרַבּוֹת יִרְגוֹן!
כִּי עַם, לוֹ חֲרוֹת מִחַיִּית תִּעָרֵב,
רַק לוֹ הַחֲרוֹת תִּנָּתֵן!

עֲמֻנֹאֵל מְנַחֵם מִידָב

„פְּסִיכֹלֹגְיָה“

יוסי פקח עיניו. הרוח שהחל לסעור בתחילת־הערב הרעיד את יריעות־האווהל, והן היו נמתחות וקרבות זו לזו כאילו ביקשו להיסתר זו בחובה של זו מחמתו של הרוח; לפתע היה חודר פנימה פרץ־רוח והאווהל היה מתנפח ומתכדר, דומה והנה עוד מעט ויעוף, וחזור חלילה. כיסה יוסי את פניו בשמיכה, הרים את רגליו וקיפלה תחתיהן, הסתובב על צידו וניסה להירדם שוב ולא הצליח. טפיחות־היריעות החוזרות ונשנות, משב הרוח הזועף ומשק גלי־הים לא הניחו לו לישון. הוא פנה וגבו אל יריעת־האווהל והנה הרגיש שהוא שוכב על ידו של אבי, שנשמטה לו מעל הזהו והיתה מונחת על שמיכת־המצע המשותפת. מיהר יוסי לשוב למצבו הקודם אך אבי כבר ניעור. שכב אבי רגע קט בעיניים פקוחות כמנסה לדעת מה העירו פתאום, הביט ביריעות המרתחות והרגיש בתזוזתו של יוסי.

„יוסי, הישן אתה?“

„לא, אבי. התעוררתי וקשה לי להירדם שוב.“

„אף אני כך. נסה להירדם. ננסה יחד.“

סבבו השניים איש איש לעברו, התעטפו בשמיכותיהם וניסו להירדם. אבי „הפסיכולוג“ צייר בדמיונו עיגול גדול והחל ממשיך אותו בצורה לוליינית פנימה וכן הלך והקטין את היקפו. „משתגיעו לנקודת־המרכז, תירדמו“, היה פוסק לחבריו. משניסו ולא הצליחו, היה טוען כנגד הצורה שבה ביצעו את הנסיון, שלא התרכזו דיים, וחשבו בלי הפסק שהנסיון לא יצליח. „האוטוסוגסטיה מפריעה אתכם“, היה גומר. ואולם משניסה הוא עצמו שיטה זו ולא הצליח להירדם, היה תמה על כך. „האף אני נתון להשפעות האוטוסוגסטיה?“ הרהר לעצמו.

„אבי, ההגעת לנקודה?“ שאל יוסי בצחוק כבוש ומתגרה. „לא! אני עדיין ער“, השיב אבי. „הגעתי לנקודה והנה מתחיל להתפתח לולייך חדש, מן המרכז — חוצה. אני חושב שלא אירדם עוד. וכעת, אחרי שאמרתי כן, יקשה עלי עוד יותר.“

„נוח לישון עם פסיכולוגיה?“

„עזוב שטויות, יוסי!“

השיחה שהחלה בלחש גברה והלכה. אבי הגן בעוז על שיטתו מפני התקפותיו של יוסי על הפסיכולוגיה ועל מחלות־הרוח האחרות למיניהן.

„לו ידעו כולם פסיכולוגיה היה העולם טוב יותר. כל הרע נוצר על ידי שגיאות בחינוך.“

„מענין לראות איזה גאון יצמח מבנך! יחונך על ברכי־הפסיכולוגיה, ישתה חלב באוטוסוגסטיה, וינח במיטתו על כתבי פרויד, אדלר, יונג ומי עוד אתה מזכיר בחטיפה אחת עמם?“

ראובן התעורר לצחוקו של אבי.

„כל מה שחסר לכם הוא להעיר את הברווזיה“, רטן. „ואז לא תוכל לעצום עין כל הלילה! לכו וצחקו לכם בחוץ כאוות־נפשכם!“

„אתה לך לישון בחוץ?“ גנח יוסי בין גלי־הצחוק. ולמה לא? — חשב לעצמו כשנרגע.

„למה לא?“ אמר יוסי. קם ועשה. פלש לתוך מגפיו של יצחק, עטה את השמיכה על כתפיו, דרך „שלא בכוונה“ על רגליהם של אבי וראובן ופרח מן האווהל. אבי הרהר מעט קט ומיד קם וקפץ אחרי יוסי.

„באתי לעזור לך ללכת, תרנים! כמוך לא נבנו כדי לעמוד ברוח זו. בוא ונלך לשפת הים!“ — אמר כשהוא מנער את השמיכה שהרוח השמיט מכתפיו. ירח חיוור האיר והסתתר בין קרעי־עננים. אור וחושך שימשו בערבוביה.

הם עלו מן הבקעה הקטנה, שבה שכנו האוהלים, אל שיא „דיונת התעופה“ שמעליה אפשר היה להחליק עד תחתיה בתנופה שיש בכוחה לעקור אוהל ולפגוע בשני. משחבחינו בים החלו לרוץ לקראתו. הים סער וגליו התגלגלו ברעש ובשאון. גלים זועפים ושחורים התהרו במירוץ אל הגבעה שעליה עמדו השניים אלא שכוחם נשבר בדרך והם הלכו וקטנו עד שהתחילו מלחכים בעדינות את מרגלות־הגבעה. הרעים הסתכלו דוממים במשחק־הגלים.

„אבי!“ קרא יוסי לפתע. אבי נשא ראשו ובו ברגע ראה נצנוץ חיוור של פנס בים מימינם. האור כבה ואחר נצנוץ שוב. „מאותתים!“

„ש—ר... ש—ר... ש—ר. כבה שוב. מה פירוש?“

„אולי לא בעברית. אך גם באנגלית אין כל מובן לזה.“

„דייגים מחליפים ביניהם סימנים מוסכמים.“

„בלילה כזה אין יוצאים לדוג. הרשתות תיקרענה על ידי הגלים. אולי סירת־משטרה...“

הרעיון הבריק פתע בשניהם: מפילים!

„ארוץ להביא פנס!“ קרא יוסי והחל מדדה ב„שני עמודי הטלגרף“ שלו במורד הדיונה ושוב עולה בשפולי הבאה. שם התעכב פתאום, כי אחרי הרגלים התחיל המוח לפעול — וחזר.

„אסור! נראה שהם נדברו שיפגשו אותם כאן. ואם אאות, עלול אני להתעות אותם.“

הספינה אותתה שוב: ע, ע, ע. האור נראה קרוב יותר. מתוך האפלה נדמה להם שכאן על הרקע הכהה של הים גוש שחור הבולט מול שמים בהירים יותר. כוכבים נצנצו מבין קרעי־העננים הטסים וחולפים. ברור היה: הספינה הולכת וקרבה לחוף.

אבי כאילו התעורר פתע.

„הם בודאי יעגנו. רוצ לרוא לכל המחנה. יביאו מוטות וחבלים, פנסים...“ קרא אחרי יוסי שגלש שוב במורד ורץ בין הדיונות. — „גם עזרה ראשונה ובגדים!“

כעבור דקות מספר התאסף כל המחנה הקטן על הגבעה כשהוא עמוס היטב וצפו בספינה המתקרבת לחוף. הספינה חדלה לאותת.

„נרוץ לקראתם!“

פרצו הנערים ורצו; והנערות, שהגיעו בו ברגע למקום, חדלות־נשימה — אחריהם.

שתאום נעצרה כל החבורה. כמתוך האדמה צמח לפניהם בחור צעיר.

”מי אתם?” שאל.

”צופים. ממחנה כאן בין הגבעות. רצנו לעזור... אם יש בנו צורך — הוסיף אלי, ראש הקבוצה, בהיסוס־מה.

הצעיר סקר אותם במבטו ואחר הסתכל בספינה המתקרבת. הציץ בשעונו, שתק והרהר. בצפייה מתוחה ננעצו ארבעה עשר זוגות עינים בעיניו של הצעיר בהרימו שוב את ראשו. הוא חזר וסקר את כולם ואת הסביבה ואמר:

”טוב. בואו עמי — ובשקט.” הוא נפנה מהם, ניגש לשיח קרוב, נטל משם ילקוט גב וניגש עמם לחוף. אז הוציא פנס ואותת משהו לעבר הספינה שהשחירה מולם בים הזועף. באה תשובה מן הספינה. שקשוק־שלשלת נשמע ומשהו גלש מחרטום־הספינה ונתקע בקרקע־הים.

”הספינה היתה צריכה להגיע צפונה מזה, והסערה טלטלה אותה עד כאן. השתדלו לעשות עבודה טובה עד שתגיע העזרה לכאן. חברו כל חבליכם. חבל כפול אני צריך.”

הצופים הייכו זה אל זה. אלי צעד קדימה ופקד:

”אחת!”

הקבוצות הסתדרו בשני טורים, פנים אל פנים.

”שתיים!”

כל אחד מסר קצה־חבל לשכנו לימינו וקיבל קצה־חבלו של זה משמאל.

”שלוש!”

החבלים נקשרו זה אל זה. האחרונים רצו ומתחו אותם. החבלים קורבו זה לזה ונקשרו זה אל זה ביותרות־הקשרים. ”הספקתי לספור במהירות עד שבעים,” קראה רות. ”יותר טוב מבתחרות האחרונה.”

הצעיר קשר את החבל למתניו.

”החזיקו בו היטב ותנו לי להתקדם. נשתדל לעזור להם

לרדת.”

”הם ירדו כאן? ועתה?” שאלה יהודית.

השאלה נשארה תלויה באויר ללא תשובה. יהודית, רות ורחל קפצו ממקומן והחלו לרוץ בכיוון למחנה.

בינתיים התקדמו הנערים כשהחבל בידם, ולפניהם, בקצה־החבל, התקדם הבחור הצעיר. משנמתח החבל כולו והנערים הגיעו כבר למים היססו רגע. אך החבל עצמו כאילו תבע ומשך. דוממים נכנסו הנערים הימה בנעליהם. המים היו קרים מאד. נרעדו ”הראמים” במקצת מצינתם, אך הוסיפו להתקדם כשהחבל הדוק היטב בידיהם. אבי, שהלך ראשון, הידק את שיניו ואגרופיו והחזיק בחבל. מפעם לפעם היה החבל נמתח לאט לאט, ולפתע התרפה בידיהם. על פי רעידות אלה הבינו שהצעיר האלמוני כבר שוחה ואינו מהלך עוד. אין זאת — חשבו בלבם — כי כוח רב לו אם הוא יכול להתגבר על מפץ גלים אלה ולחתור לספינה.

בהתנשאים הגיעו הגלים עד לחזה ובשפלם עד מתחת לברכים. כל כמה שנכנסו יותר למים כן נדמה להם שהסחיבות בקצה־החבל חזקו יותר ויותר, וכן הידקו הצופים את ידיהם סביבו. אין להרפות מהחבל מצד אחד ואין לעכב את התקדמותו מצד שני — רעיון יחיד זה מילא את לבם כולם. חיי־אדם תלויים, ממש תלויים, בקצהו השני של החבל הזה!

ההגיע כבר לאניה? מה מרחקו ממנה? הנערים כאילו הרגישו בדופק הלב ההולם בקצה השני של החבל. דומה כאילו גם ללבם דפק שם, יחד עם הצעיר הנאבק בגלים השחורים והמאיימים. הם הרגישו ברגע שהוא התכונן לצלול בגל קרב וכיווצו את אגרופיהם יותר. מִי־השפל כבר הגיעו לחזותיהם והם נאלצו לקפוץ כדי להישאר מעל הגלים שעברום זה אחר זה.

אין להרפות. אין להרפות. הוא בודאי קרוב לספינה; הוא בודאי מגיע; עוד קצת; ואף אם יגיעו המים עד הצואר ולמעלה מזה! — ולפתע הרגישו כולם שהגיע. הנה הוא מזנק אל כבל־העוגן, הנה... הנה...

”הגיע!” פרצה קריאת־רווחה מפיהם. השרירים נתרפו במקצת. התרוממה יד כדי לשפשף את העינים הבוערות במלח מִי־הים. אך היד השניה עודנה מחזיקה בחבל.

”תפוס!” קרא אלי קריאת־אזהרה — אך מאוחר מדי. הפעם לא היה זה טלטולו של אדם אחד שבו היו צריכים לעזור. טלטולה של הספינה בגל שהרים את חרטומה היה חזק מדי בשבילם. החבל נשמט מידיהם ובתוך הגל שהתנשא עליהם נעלם אבי, כשהחבל כרוך סביב ידיו.

בתחושה פנימית תפסו הנערים זה בזה, וכשהגל ירד עליהם מלמעלה והרים את הקבוצה הקטנה כולה נמצא שהוא גרף אותה וקירב אותה כמה צעדים לחוף.

שם התנוודדו וקמו ומחו את פניהם, — וחשו כי אבי איננו בתוכם.

”אבי! אבי! אבי! אִבִּי!”

הים הוסיף להתגלגל כמקודם. על הספינה ניכרה תכונה רבה. רק המולת־הים נשמעה.

הנערים התפזרו לאורך־החוף וקראו בקול. הנערות הצטרפו. אלי קפץ אל ילקוט־הגב של הצעיר האלמוני ובפנסו אותה לאניה.

— — — ברגע הראשון נתבלבל אבי ולא הבין מה קרה. הוא החזיק בחבל בכל כוחו, רצה לצעוק, אך פיו נתמלא מים. הוא הרגיש שהקרקע נשמטת מתחת לרגליו והוא נישא ומטולטל בידי הגל. החבל נמתח ואבי הבין שהפעם חייו הם התלויים בקצה זה של החבל. החזיק אבי בכל כוחו. אף על פי שריאתו הלכה ונתמלאה מים. הוא לא יכול לפקוח עיניו. מה שהוא הכביד על חזהו מבפנים. נשימתו נעשתה קטועה ומהירה; היא הלכה וכבדה עליו. קשה היה לו לפלוט מה שנשם. עיגולים החלו לרצד לפני עיניו ופתע הרגיש שידיו נמתחו, החבל חתך בהן והכרתו נסתתרה...

משתפסו על הספינה את איתותו של אלי העלו מיד את העוגן. אלי רגז על כך — האם לא הבינו מה שאותתי או שאינם שמים לב? מהספינה ענו: קשרתי את חבלכם לכבל־העוגן. ייתכן שהוא קשור בו עדיין... כאן החל אורו של הפנס לרצד, אותה משהו לא ברורות וכבה. —

יש! רטוב וחי! — קרץ הפנס בצהלה.

אני חוזר עם חבל מהספינה. היו מוכנים לפגוש אותי. — נמשך האיתות. העוגן ירד שוב, הפעם קרוב יותר. הנערים והנערות סידרו שרשרת וציפו מתוחים. כעבור כמה דקות ראוהו לפניהם. הראשון תפס בו והשרשרת החלה לרוץ אל החוף. אל מתניו היה קשור חבל עבה.

הירידה לחוף החלה. מן הגבעה הסמוכה גלשו יהודית, רות ורחל כשהן נושאות שני דליים מלאים, וילקוטי-גב על גבן.
„הרי תה חם... ולחם... לא הספקנו לחתוך ולמרות, אך יש צלוחית ריבה.”
מצד הדיונות נשמעו צעדי אנשים נחפזים. העזרה הגיעה. טרקטורים החלו לטעון חפצים ובני-אדם.

„מחר יוכל לחזור אליכם, אם יחפוץ,” אמר הרופא בבית-החולים הקטן של הקיבוץ, לקבוצת-הצופים שבאה לבקר את אבי ואמנון ששכבו סמוכים זה לזה ונחו מהרפתקאות תחילת-השבוע.
„אם תהיה ילד טוב, תחזור מחר למחנה,” העיר הרופא בבת-צחוק טובה לאבי, ופנה ללכת.
„תסלח לי רגע, חבר!”
הרופא נעצר.
„תסלח על שאלתי, אבל זה מענין אותי מאד: האם עלולה ידיעת-פסיכולוגיה לעזור בתיקון העולם?”
סוף-שאלתו נבלע בצחוק כל החבריה.

„מתחו אותו היטב. עוד מעט יתחילו להחליק בו!” פלט בחיוך כשהוא רוקק מים ומנער את ראשו, אך פתאום עצר, ניסה לתפוס באחד מהם ונפל לארץ כשידיו מגששות באויר. הבנות מיהרו להשכיבו על בטנו והחלו ליצור לו נשימה מלאכותית. הבנים תקעו את המוטות לכל ארכם בחול, משכו בחבל ומשראו שנשאר סרח עודף רב חתכו אותו ויצרו בעזרתו מעגן חזק מכל המוטות שבידם. הם כרכו את החבל סביבו, יצרו בלוק-נהגים ומתחו בכל כוחם. משלא יכלו למתוח עוד ועמדו לקשור, פרח החבל בקול שריקה וגרר אחדים מהם עמו. הספינה חזרה עם הגל החוזר.
„אין תועלת למתוח! נקשור כך!”

קשרו והוסיפו את משקל-גופם. משנמתח החבל שוב, הרגישו רעד מוזר ורשרוש. מישוהו החליק במהירות ואחר החל מטפס על החבל. משהגיע קרוב למים, קפץ ועלה אליהם בריצה מהים. ושוב נשמע רשרוש מוזר ורעד עבר בחבל. בחור שני צנח מהספינה והחליק בחבל. ואחריו עוד אחד ועוד אחד. האחרון הביא עמו חבל דק יותר והם החלו מושכים בו במתינות ומעפילים מכל הגילים והמינים החלו עד מהרה לרדת בעזרת קשר-הצלה כפול.